

Birgitte Tufte: *Skole og medier. Byggesæt til de levende billeders pædagogik*. København: Akademisk Forlag, 1995, 2. oplag 1997, 546 sider, 595 kr.

Skole og medier er en disputats, forsvaret for den pædagogiske doktorgrad i august 1995 på Danmarks Lærerhøjskole. Første oplag af afhandlingen blev hurtigt udsolgt, og den er nu kommet i endnu et oplag. Ved sin udgivelse og ved forsvaret vakte den stor interesse i såvel faglige kredse som i offentligheden, fordi den både er en tour de force gennem børnemedieforskningens teoretiske og metodologiske udviklingshistorie gennem mere end 20 år, bidrager med en klar teori om børnenes mediehverdag i skole og fritid og kommer med en gennemprøvet model for det mediepædagogiske arbejde i skolen.

Bogen er et værk, som det ganske enkelt ikke er muligt at yde retfærdighed i en anmeldelse, fordi det er så ambitiøst og omfattende i forhold til såvel problemfelt som temaer, der inddrages i projektet i form af teoretiske diskussioner, metodologiske overvejelser og empiriske resultater.

I indledningen redegør Birgitte Tufte for afhandlingen som resultat af en proces, der har fundet sted over 15 år, og hvor »projektet har udviklet sig fra undersøgelserne af forskningsområdet 'børn, unge og tv' til at undersøge og evaluere mediepædagogisk forsøgs- og udviklingsarbejde i den danske folkeskole. Set i bakspejlet tegner der sig en scene, hvor resultaterne fra forsknings- og udviklingsarbejdet løbende er blevet drøftet og videreudviklet i dialog med fire grupper af aktører, henholdsvis lærere, forældre, forskere og politikere. Processen er nu nået dertil, at der må drages en konklusion, og det er, hvad denne disputats vil gøre på en måde, som er utraditionel i forhold til normen for doktordisputater« (s.13).

Projektets overordnede problemstilling beskrives på baggrund af en præsentation af kløften mellem den etablerede skole og 'mediernes parallelle skole' og den æstetiske dimension i oplevelse og dannelse i forhold til begge som »at undersøge og belyse, hvordan en dialog mellem den officielle skole og mediernes 'parallelle skole' kan finde sted« (s.29). Med andre ord er projektet at påpege muligheder – byggesæt – for en integration af elevernes mediekulturelle kompetencer i skolens didaktiske tænkning. Det overordnede mål er at udvikle en ny pædagogisk praksis, som er i stand til at integrere skolens udvikling og den generelle samfundsmæssige og kulturelle udvikling.

Første del, »Den parallelle skole«, er en sam-

menfatning af projektets baggrund og problemfelt, hvor teori, metode og empiri, resultater og konklusioner præsenteres. Til dels med udgangspunkt i en kortfattet analyse af en række ungdomsskole-elevs og læreres tolkning af Michael Jackson-musikvideoen 'Black or White' opridses hovedpointerne i diskussionen af problemfeltet mellem mediernes parallelle skole og den officielle skole. I forlængelse heraf diskuteres skolens opdragelse til demokrati og selvstændighed overfor børn og unges tilegnelse af mediekompetencer og erfaringer, der ligger udenfor skolen. Birgitte Tufte opererer med begrebet demokratisk autonomi som en nødvendighed, der netop kan udvikles ved at tage afsæt i spændingsfeltet mellem to former for kultur, nemlig fritidskulturen, der i høj grad er knyttet til billedmedierne og skolekulturen, der primært er knyttet til den verbalsproglige kultur. Afhandlingens ambition er altså også at pege på nødvendigheden af mediepædagogiske initiativer som garant for en demokratisk forståelse og udvikling.

Anden del, »Mediesocialisation og pædagogik«, er projektets centrale del. Der er tale om en udfoldelse af de emner, resultater og konklusioner, der blev præsenteret i første del. I de første fire kapitler gennemgås hovedtrækkene i en række forskningsområder, der er relevante for projektet, henholdsvis »Mediesocialisation og dannelse«, »Kommunikationssamfundet og fremtidens mediesamfund«, »Massekommunikationsforskning« og »Forskning vedrørende børn, unge og medier«. Inden for hvert område gennemgås og diskuteres centrale teoridannelser og problemstillinger i såvel et historisk perspektiv som orienteret mod at danne afsæt for analysen af Ballerup-Værløse-projektet, der udgør næste afdeling og den centrale empiri i afhandlingen. Projektet fandt sted fra 1983-87 og tog udgangspunkt i receptionsundersøgelser og evaluering af mediepædagogisk udviklingsarbejde på 4. og 8. klassetrin. Hertil kom evaluering af 35 pædagogiske udviklingsarbejder og undersøgelser af 99 medielæreres holdning til medieundervisning. I selve Ballerup-Værløse-undersøgelsen deltog eleverne dels i en spørgeskemaundersøgelse om deres mediebrug og -præferencer, dels sideløbende i mediepædagogisk arbejde i skolen. Hertil kommer forskerens og pædagogernes kombination af forskellige metodiske tilgange såsom klasseobservation, interviews med elever, stile osv. Udgangspunktet var det synspunkt, at helhedssynet på børnenes mediebrug og hverdagsliv er en forudsætning for at få indsigt i, hvad der determinerer børnenes mediebrug og -præferencer.

På basis af de forskellige mediepædagogiske forsøg, der omfattede egenproduktion af video, analyser af egenproduktioner, analyse af foretrukne video- og tv-programmer, udviklede Birgitte Tufte i samarbejde med medielærerne zigzag-modellen, der afpasset efter klassetrin opererer med en vekselvirkning mellem egenproduktion og analyse, således at man på hvert trin stiller større krav til arbejdet. En af de væsentlige konklusioner er, at man må tage udgangspunkt i elevernes egne forudsætninger og præferencer, ikke blot for at engagere dem, men også fordi det giver det bedste afsæt for videre analyse og indsigt. Dette giver desuden svage elever bedre muligheder for at kombinere kompetencer udviklet i fritidskulturen med de krav, der stilles i skolen. En anden af mange væsentlige konklusioner, der kan udledes af analysen af receptionsanalysen og de mediepædagogiske forsøg er, at der eksisterer tydelige kønsrelaterede differencer i mediebrug og mediepraksis. En af anbefalingerne er derfor, at man deler arbejdsgrupperne ind efter køn, når der arbejdes med video eller andre produktioner.

I sidste afdeling af bogens anden del giver Birgitte Tufte en situationsbeskrivelse af 'mediepædagogikken her og nu', blandt andet ved at diskutere genstandsfeltet og ved at placere den danske medieundervisning på det internationale landkort. Det sker gennem beskrivelser af tendenserne i USA, Canada og Australien, Latinamerika, Indien, Afrika og Europa, med særlig vægt på udviklingen i Storbritanien, Frankrig, Tyskland og de nordiske lande. En af pointerne er, at der ser ud til at være en generel bevægelse væk fra medieforskrækkelsen som afsæt for begrundelsen for at have medieundervisning i skolerne. Desuden er det karakteristisk for Danmark, at medieundervisningen vokser nedefra og op, mens man for eksempel i de øvrige nordiske lande har indført medieundervisning i læseplanerne ad politisk vej uden dog at integrere området i læreruddannelsen. Ifølge Birgitte Tufte har danske politikere en stor fordel i de foreliggende erfaringer fra års 'græsrodsarbejde' i den danske folkeskole, og hun mener, at tiden nu er moden til at træffe politiske beslutninger – blandt andet også i forhold til uddannelse og efteruddannelse af lærerkræfter.

I bogens tredje del, »Forskningsformidling«, præsenteres Birgitte Tufte's forskningsformidling til de relevante grupper – lærere, forældre, forskere og politikere, dels ved hjælp af en tredelt oversigt, dels ved hjælp af udvalgte artikler, der skal illustrere formidlingen. En første tanke ved læsningen af artiklerne er, at de kunne have været udeladt for at 'lette' selve bogen lidt, for de fleste

artikler vil være kendte af dem, der interesserer sig for eller arbejder med feltet. Ved nærmere eftertanke er det dog interessant og relevant under ét at få demonstreret den proces, der omtales i indledningen, – udviklingen i forskerens arbejde og prioriteringer, dels at spore udviklingen i de teser og undersøgelser, der nu samles op og konkluderes ud fra i selve afhandlingen.

En mindre kritik, jeg kan anføre overfor afhandlingen, er det empiriske materiales alder. Ballerup-Værløse-undersøgelsen strakte sig fra 1984-87, og selvom manuskriptet til afhandlingen var færdigskrevet allerede i august 1994 – et år før udgivelsen – må det specielt indenfor børne- og ungdomsmedieområdet, der er i konstant og hastig udvikling, siges at være relativt gammelt. Undersøgelsens alder har ikke betydning for de overordnede konklusioner om mediernes parallelle skole og om konkrete mediepædagogiske modeller, men både i forhold til analysen af børnenes mediebrug- og præferencer og til medieundervisningen i skolen kunne det være meget spændende at se, hvad for eksempel udviklingen i computerbrug har betydet, og generelt hvilke tendenser, der måske er forstærkede eller svækkede. At projektet, der ligger forud for afhandlingen, har taget lang tid påpeges også af Birgitte Tufte selv, der undervejs og især siden Ballerup-Værløse-undersøgelsen har måttet revidere sine teoretiske og pædagogiske positioner.

Bogen er foruden at være resultatet af års forskning og formidling et politisk indlæg i debatten om medieundervisningen i folkeskolen. I adskillige sammenhænge påpeger Birgitte Tufte nødvendigheden af, at der tages politiske initiativer for at få integreret medieundervisningen i skolen, men også af at uddanne kvalificerede lærerkræfter til at varetage undervisningen på mange niveauer. Her peger afhandlingen altså direkte udover medieforskningens rammer og det mediepædagogiske sigte og kæder forskningsresultater og krav om politisk handling sammen. Det vil formentlig støde mere puritanske forskersjæle, men det er i realiteten et resultat af Birgitte Tufte's indsigt i, hvordan systemet hænger sammen, og ikke mindst afspejler det forfatterens engagement i det mediepædagogiske arbejde.

På et overordnet plan er afhandlingen et spændende og utroligt gennemført projekt, der for alvor integrerer en medievidenskabelig og en mediepædagogisk tilgang til forståelsen af børns mediebrug. Udover for alle de nævnte kvaliteter kan bogen anbefales på et mere pragmatisk plan, nemlig som opslagsværk, idet så mange temaer og områder tages op, diskuteres og problematisere-

res – og ikke mindst på grund af bogens omfattende litteraturliste. Dog savner man i den sammenhæng et index for navne og begreber. Afhandlingen kan anbefales til medieforskere, fordi den er et godt eksempel på, hvordan forskellige teoretiske, metodologiske og empiriske tilgange kan integreres i et helhedsorienteret medievidenskabeligt projekt og samtidig afspejle en forskningsmæssig proces.

Gitte Stald,
ekstern lektor,
Institut for Nordisk Filologi,
Københavns Universitet.

John Corner: *Television form and public address*. Edward Arnold, 1995, 200 sider, 210 kr.

John Corner: *The art of Record. A critical introduction to documentary*. Manchester University Press, 1996, 212 sider, 135 kr.

I kraft af tv-mediets centrale rolle som 'virkeligheds-medie' og den betydning som klassiske dokumentariske og nye realitets-tv-genrer har haft de senere år er teorier og analyser af dokumentarisme igen kommet på dagsordenen. Det har John Corner skrevet to væsentlige og meget læseværdige bøger om. De udfylder to forskellige funktioner og tager to meget forskellige veje. *Television form and public address* er en bredere tv-bog med flere typer tv-programmer inde i billedet. *The art of record* fokuserer udelukkende på film- og tv-dokumentarformer i et historisk perspektiv. Alligevel har begge bøger deres tyngdepunkt omkring det samme problem: hvad er det for grundlæggende æstetiske og genremæssige formater de 'referentielle' genrer har, og hvordan bidrager de til vores virkelighedsopfattelse og den offentlige debat om denne virkelighed?

Television form and public address er egentlig et godt bud på en opdateret grundbog om tv som socialt og formelt system, vel at mærke især den del der vedrører de journalistiske og dokumentariske former. Bogen rummer en mere generel introduktion og 7 kapitler, der bevæger sig fra generelle sociale aspekter ved tv som kommunikationsform og som social institution til spørgsmål om bestemte genrer (nyheder, dokumentarisme, reklamer) og om fortolkning, magt og tv-indfly-

delse. Også debatten om kvalitet i lyset af forholdet mellem 'high culture' og 'popular forms' tages op, i det sidste kapitel, som også inddrager fiktionsgenrer, men ellers diskuterer public service tv's fremtid.

Teoretisk set placerer Corners tv-bog sig moderat i centrum af bevægelsen væk fra 'grand theory' i betydningen det ideologikritiske og semiotiske projekt, idet han dog fastholder et syn på tv og medier som omfatter både den tekstlige dimension og den institutionelle, socialt kontekstualiserede, dimension. Corner er ikke receptionsforsker, men tager i sine overvejelser og analyser højde for samspillet mellem tv's genrer og et socialt varieret publikum. Karakteristisk nok hedder kap. 6 i bogen »Influence and Interpretation«, dvs. ordet reception anvendes ikke. Interpretation beskrives som: » the perceptual, linguistic and cognitive activity by which viewers produce meaning.« Det er overalt i bogen denne meningsdannelsesproces set i et sociologisk perspektiv Corner forsøger at nå frem til.

I denne proces gør han op med en række af de mere traditionelle, kritiske indfaldsvinkler på tv. Allerede i kapitlet om 'TV as public communication' angribes således John Fiske, Stuart Hall og John Ellis og ved en (specielt i forhold til den engelske tradition) lidt provokerende analyse af det engelske program '999' som en form for reality-tv med genre-hybrid kvaliteter og aspekter af 'public access' søger han at udvide forståelsen af 'public communication' uden at miste den kritiske dimension. Også i kap. 2, 'Medium and political order', gøres der op med traditionen for, som Corner ser det, at anlægge en slags overordnet patologisk synsvinkel på tv's rolle og udvikling, hvor påvirkningsteoriene fra de gamle amerikanske Chicago-studier til Habermas og Postman genlæses i nyt lys.

Corner følger i stedet en kritisk-pragmatisk linje i diskussionerne af f.eks. dokumentariske former. Det sker i bogens måske bedste kapitel 'Civic visions: forms of documentary', som på kort plads meget klart får stillet en række meget brugbare kategorier op, som viser spændvidden i denne genre. Også analysen af reklamer er uden den bombastiske, ideologiske og afvisende tone, og rummer klare æstetiske analyser og analyser af reklamers kulturelle funktion og brugsværdi. I kapitlet om 'Influence and Interpretation' vover han sig efter de mere generelle overvejelser ind i en diskussion af den altid brændende tematisering af medieindflydelse og vold. Det fører til en spændende analyse af forholdet mellem vold i realitets-genrer og i fiktions-genrer og en Clifford

Geertz inspireret analyse af 'turn off' og 'turn on' violence.

På samme måde som denne diskussion i Corners fremstilling er klagørende, er også hans sidste kapitel om kvalitet en god og klagørende opsummering af positioner i forhold til tv, tv-kvalitet og mediepolitik. Kapitlet bringer os op i retning af bud på 90'ernes udviklingstendenser. Efter en gennemgang af en række af dilemmaerne for traditionelle kvalitetskriterier knyttet enten til programudbud eller til de enkelte programmer ender Corner imidlertid uden egentlige bud på fremtiden. Han peger på de stigende vanskeligheder ved at fastholde traditionelle opfattelser, fordi tv er ved at ændre sig både produktionsæstetisk og konsumtionsæstetisk i multikanal-samfundet. Tv som vi kender det er ved at opløse sig som mediemæssig enhed og som offentlig institution. Corner stopper her tidligere end diskussionen ofte er gået i skandinaviske sammenhænge, hvor jo bl.a. de forskellige udgivelser fra medieudvalget i højere grad har fastholdt forskellige scenarier for fremtiden. Men selvom Corners bog kommer til kort her, så rummer den store brugsværdier indtil da. Den anbefales på det varmeste som tv-grundbog.

Den samme anbefaling kan jeg give den anden bog, som fremtræder som en kort, præcis og overskuelig introduktion til dokumentarismens historie og æstetik. Bogen er ganske vist i det væsentlige opbygget som enkelt-analyser af dokumentariske genrer fra 1930'ernes klassiske dokumentarfilm til moderne tv-hybrid-genrer, hvilket måske er dens største svaghed og styrke på én gang. Gennem analyserne tegner der sig nemlig et meget mere nuanceret genre-typologisk billede end man så ofte får via de mere fejende generaliseringer, og Corner får dermed den analytiske, historiske og teoretiske dimension til at hænge godt sammen. Men til gengæld er hans eksempler bundet til den engelske tradition.

Den analytiske case-struktur brydes dog af 3 mere generaliserende kapitler: dels et par indledende kapitler, et om dokumentarisme-teori og et om drama-dokumentarisme og verité former, og dels et afsluttende kapitel om dokumentarismens fremtid. I sin teoretiske indledning diskuterer Corner de to sider af dokumentarismen, som også fremgår af titlen: 'art', dvs. den retoriske side af dokumentarisme, der gør den til en særlig form for fremstilling, som sommetider æstetisk bringer

den i nærheden af former som ellers er stærkere repræsenteret i fiktion; og 'record' den definatoriske referentielle dimension, som er det centrale for dokumentarisme, lige meget på hvor mange radikalt forskellige måder den referentielle dimension ofte optræder.

Imod forsøg på at opløse den referentielle dimension og dokumentarismens fundamentale virkelighedssøgen fastholder Corner i diskussion med andre teoretiske positioner, at selvom dokumentarismen naturligvis er en speciel retorisk konstruktion, så er det ikke desto mindre i den særlige referentielle relation til virkeligheden dens styrke og særpræg ligger. Han opstiller på denne baggrund en række fundamentale modaliteter i dokumentarismens visuelle og sproglige dimension, som fungerer som byggeklodser i de fleste af de genrer bogen ellers beskriver.

I bogens 2. kapitel tager han så fat på de to former, som på mest radikal vis har antastet den klassiske dokumentarisme: for det første docudrama og drama-doc, hvor grænsefladen til fiktion sættes i spil, og verité-formen som grundlæggende er kendetegnet ved mere direkte gengivelse af rå virkelighed på aktør-niveau uden formidlende, autoritativ fortæller. Corner sonderer her mellem den klassiske verité og neo-verité, dvs. alle de former på tv som har været præget af realitets-tv former. Det er også de former han tager op i det afsluttende, perspektiverende kapitel. Her peger han på tre nye tendenser: brugen af dramatiske rekonstruktioner og verité materiale i krimi- og ulykkes-magasiner, udviklingen af amatør-video-formater og brugen af skjult kamera, begge de sidste formater anvendt i meget forskellige former for dokumentariske genrer eller underholdningsformater.

Sammenlagt tegner Corners bog om dokumentarismen et både teoretisk, sociologisk og æstetisk opdateret billede af den dokumentariske genres mest typiske og også grænsebrydende formater. Der er både noget for den der gerne vil fordybe sig i enkelte, historisk signifikante dokumentar-programmer eller film og for den som gerne vil hente teoretisk og analytisk inspiration på et mere generelt plan.

*Ib Bondebjerg,
forskningsprofessor,
Institut for Film- og Medievidenskab,
Københavns Universitet.*